

ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΗ ΛΥΣΗ

ΛΩΡΗΣ ΚΟΥΛΛΑΠΗΣ

Τον Απρίλιο του 2004, στις παραμονές των διπλών δημοψηφισμάτων στην Κύπρο για την έγκριση ή απόρριψη του σχεδίου Ανάν, μια μερίδα ελλήνων και ελληνοκύπριων πολιτικών κάλεσε ξαφνικά τους ελληνοκύπριους ψηφοφόρους να ψηφίσουν με βάση τη λογική και όχι το συναίσθημα. Το κάλεσμα αυτό δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά για τη φερεγγυότητα των ίδιων των πολιτικών, δεδομένου ότι τις τελευταίες τρεις –εάν όχι πέντε– δεκαετίες η λογική ήταν η παράμετρος που σχεδόν πάντα απουσίαζε επιδεικτικά από τον πολιτικό λόγο περί Κυπριακού. Από το 1974 μέχρι σήμερα, η φιλολογία που αναπτύχθηκε σε επίπεδο συλλογικής προπαγάνδας (τύπος, κυβερνητικές ή κομματικές ανακοινώσεις, σχολικά εγχειρίδια) είχε ως κύριο χαρακτηριστικό της τη συγκινησιακή φόρτιση και εξ ορισμού προοριζόταν αποκλειστικά για εσωτερική κατανάλωση.

Η ελληνική και ελληνοκυπριακή πλευρά, από το 1974 και εντεύθεν, σε επίπεδο συλλογικής συνείδησης, δίνουν έμφαση στα όσα συνέβησαν από τη 15η Ιουλίου μέχρι τη 15η Αυγούστου 1974, δηλαδή σε μια σειρά στρατιωτικών και διπλωματικών γεγονότων που έλαβαν χώρα στη διάρκεια ενός και μόνο μήνα, αγνοώντας όλη εκείνη την 25χρονη διαδικασία διχοτόμησης της Κύπρου που οδήγησε στο 1974, και για την οποία οι ίδιες δεν είναι άμοιρες ευθυνών.

Το σχέδιο Ανάν καταγράφει «πίσω από τις γραμμές» ολόκληρη την πορεία του Κυπριακού προβλήματος από το 1950 μέχρι σήμερα, από μια μη-ελληνοκεντρική οπτική γωνία, και αυτός είναι ίσως ένας από τους λόγους που καταψηφίστηκε από την πλειοψηφία των ελληνοκύπριων πολιτών. Λαμβάνει σοβαρά υπόψη τους φόβους και την καχυποψία ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες πληθυσμιακές ομάδες της Κύπρου και δεν αγνοεί ακόμα το ότι, στην πραγματικότητα, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, από το 1960 μέχρι σήμερα, δεν ήταν ποτέ σε θέση να κυβερνήσουν από κοινού την πατρίδα τους.

Την εποχή του δικοινοτικού κράτους, δηλαδή από την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, στις 16 Αυγούστου 1960, μέχρι το Δεκέμβριο του 1963, να μεν απουσίαζε το στοιχείο της δυναμικής σύγκρουσης μεταξύ τους, δεν ήταν όμως σε θέση να πάρουν από κοινού την οποιαδήποτε πολιτική απόφαση για τα μείζονα προβλήματα της χώρας τους, και κυρίως για τα ζητήματα της «υψηλής» πολιτικής, δηλαδή της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής.

Από το Δεκέμβριο του 1963 μέχρι σήμερα, η ελληνοκυπριακή κοινότητα διοικεί από μόνη της την Κυπριακή Δημο-

κρατία, ένα δικοινοτικό την εποχή της ίδρυσής του, μη-εθνικό κράτος, και την έχει αλλοιώσει, μέσω μιας αμφίβολης ως προς τη νομιμότητά της διαδικασίας, σε ένα δεύτερο ελληνικό εθνικό κράτος. Το σχέδιο Ανάν ανατρέπει αυτή τη διαδικασία και ορθώς υποβιβάζει το κράτος αυτό σε μια κοινότητα η οποία θα συνυπάρχει με τη δεύτερη μεγαλύτερη πληθυσμιακή κοινότητα του νησιού σε μια πολύ χαλαρή ομοσπονδία, αντάξια των μεταξύ τους σχέσεων τις τελευταίες πέντε δεκαετίες.

Το προτεινόμενο σχέδιο Ανάν λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις πολιτικές σχέσεις της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας με την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα. Δεν μπορεί επομένως να εκφράζει μιαν ισορροπία ανάμεσα στον «κυπριακό ελληνισμό» και τον «κυπριακό τουρκισμό», όπως ευχαρίστως θα επιθυμούσε η ελληνοκυπριακή πλευρά. Στο παράδειγμα του Κυπριακού προβλήματος, το σχέδιο Ανάν προτείνει μια πολιτική ισορροπία ανάμεσα στον «ελληνισμό» και τον «τουρκισμό» στο σύνολό τους, και απ' αυτή την οπτική γωνία συνιστά μια δίκαιη λύση, όσο κι αν αυτή η άποψη έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη περί δικαιοσύνης γύρω από το Κυπριακό που καλλιεργήθηκε τα τελευταία τριάντα –εάν όχι πενήντα– χρόνια στον ελληνιστικό λόγο. Με άλλα λόγια, χρησιμοποιώντας την αντερσιανή ορολογία για την περιγραφή των εθνών, πρόκειται για μια ισορροπία ανάμεσα σε δυο γειτονικές φαντασιακές κοινότητες, στο σύνολό τους, και όχι ανάμεσα στις δυο φαντασιακές υποκοινότητες που εκπροσωπούν το τουρκικό και το ελληνικό έθνος στην Κύπρο. Αυτή την πραγματικότητα, η ελληνική και, κυρίως, η ελληνοκυπριακή πλευρά μοιάζουν να μην μπορούν ή να μη θέλουν να την αντιληφθούν. Αυτός είναι άλλωστε και ο λόγος που ακόμα και το νιοστό σχέδιο Ανάν δεν θα διαφέρει στα σημαντικότερά του σημεία απ' αυτό που κλήθηκαν να εγκρίνουν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι στις 24 Απριλίου 2004, εκτός αν αλλάξει εκ βάθρων η ισορροπία που διαμορφώθηκε τα τελευταία πενήντα χρόνια ανάμεσα στην Άγκυρα και την Αθήνα.

Από τον Απρίλιο του 2003, όταν επιτράπηκε η σχετική ελευθερία διακίνησης στην Κύπρο, το νησί έχει εισέλθει αναμφίβολα στη διαδικασία της διττής απομυθοποίησης. Αρκετοί συμμετέχουν σ' αυτήν τη δύσκολη –και συχνά επώδυνη– διαδικασία, αρκετοί άλλοι προτιμούν να παραμείνουν εγκλωβισμένοι στις εύκολες αγκυλώσεις του παρελθόντος. Αποδείχθηκε ότι, σε επίπεδο καθημερινότητας, η συμβίωση των δύο κοινοτήτων είναι δυνατή, παρά την ασφυκτική προπαγάνδα που ασκήθηκε στην τουρκοκυπριακή κοινότητα τα τελευταία τριάντα χρόνια από την Άγκυρα και το καθεστώς

Ο Λώρης Κουλλαπής είναι ερευνητής στην ιστορία των εκπαιδευτικών ιδεών.

Denktas. Αποδείχθηκε όμως και ότι η πολιτική συμβίωση των δύο κοινοτήτων, που συνιστά και την ουσία του Κυπριακού προβλήματος, μια παράμετρο την οποία η ελληνοκυπριακή πλευρά εξοστράκισε από το λεξιλόγιό της, δεν είναι η ευκολότερη υπόθεση στον κόσμο. Οι κοινές ανακοινώσεις, μετά από συναντήσεις μεταξύ ελληνοκυπριακών και τουρκοκυπριακών κομμάτων, έχουν κατά κανόνα το χαρακτήρα ενός γενικόλογου ευχολογίου και σπάνια αγγίζουν την ουσία του προβλήματος. Γιατί δεν είναι σε θέση ελληνοκυπριακά και τουρκοκυπριακά κόμματα να επεξεργαστούν από κοινού ένα σχέδιο λύσης του προβλήματος της πατρίδας τους, να το προτείνουν στους πολίτες τους και να το διεκδικήσουν στον πολιτικό στίβο; Η έλλειψη επικοινωνίας, που χαρακτήριζε τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων για αρκετές δεκαετίες μέχρι τον Απρίλιο του 2003, και που χρησιμοποιήθηκε ως αξιόπιστο άλλοθι από την ελληνική και την ελληνοκυπριακή πλευρά για την καλλιέργεια των δικών τους μύθων, κυρίως μετά το 1974, έπαψε πλέον να υφίσταται. Η σχετική ελευθερία διακίνησης αφήνει πλέον περιθώρια για πολιτικές ζυμώσεις, οι οποίες, σε επίπεδο κομμάτων, είναι αρκετά περιορισμένες. Έτσι, φτάσαμε και στην απομυθοποίηση ενός ελληνοκυπριακού μύθου: δεν είναι τόσο η παράνομη παρουσία του τουρκικού στρατού στο νησί που λειτουργεί αποτρεπτικά στην πολιτική συμβίωση μεταξύ των δυο κοινοτήτων, όσο μια σειρά ριζωμένες αντιλήψεις που κυριαρχούν στη συλλογική συνείδηση των πολιτών της Κύπρου, στο σύνολό τους, από την εποχή της γένεσης του Κυπριακού προβλήματος, τη δεκαετία του 1950. Η ευθύνη γι' αυτή την κατάσταση βαραίνει σχεδόν εξ ολοκλήρου εκείνη την πλευρά που υποστηρίζει, εδώ και αρκετές δεκαετίες, ότι εκπροσωπεί την Κύπρο στο σύνολό της, διότι συνειδητά απέφυγε να δημιουργήσει εκείνες τις ιδεολογικές προϋποθέσεις που θα μπορούσαν να πλαισιώσουν το σύνολο του πληθυσμού του νησιού.

Η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η υποχρεωτική αναγνώριση της (τρέχουσας) Κυπριακής Δημοκρατίας από την Άγκυρα μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης στην άμβλυση της πολιτικής καχυποψίας ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Από μόνη της όμως αυτή η πολιτική διαδικασία, αν δεν πλαισιωθεί από τολμηρά ανοίγματα της ελληνικής και της ελληνοκυπριακής πλευράς, σε ιδεολογικά κυρίως ζητήματα, δεν πρόκειται να λύσει το Κυπριακό πρόβλημα, όπως ίσως κάποιοι αναμένουν νοτίως της γραμμής αντιπαρατάξεως.

Οι Ελληνοκύπριοι, έχοντας πλήρη συναίσθηση του βαρύτατου φορτίου ευθύνης που φέρει η δική τους πλευρά στη διαδικασία διχοτόμησης της Κύπρου την περίοδο 1950-1974, οφείλουν, στα πλαίσια ενός μελλοντικού δημοψηφίσματος ή μιας συμφωνημένης λύσης, να εγκρίνουν το σύνταγμα που προβλέπεται από το σχέδιο Ανάν, ή έστω ένα παρόμοιο του με μικρές αλλαγές, και να ζήσουν μ' αυτό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ένα κυπριακό σύνταγμα, που θα εκφράζει ενδοκυπριακές πολιτικές και πληθυσμιακές ισορροπίες, μπορεί

να υπάρξει στο τέλος αυτής της πολιτικής και ιδεολογικής διαδικασίας. Συνήθως τέτοιου είδους ιδεολογικές μεταβολές εμπεδώνονται σε επίπεδο συλλογικής συνείδησης, τουλάχιστον μετά την πάροδο μίας γενιάς. Αν οι πολιτικοί και οι πολίτες της Κύπρου καταφέρουν να φτάσουν σ' αυτό το σημείο της διαδρομής, τότε μπορούν να επιλέξουν οι ίδιοι το σύνταγμα της πατρίδας τους, χωρίς να ζητηθεί η γνώμη κανενός εκτός Κύπρου. Ωστόσο στην τρέχουσα ιστορική συγκυρία, με δεδομένη τη συνειδητή ιδεολογικοπολιτική εξάρτηση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων από τις αντίστοιχες «μητέρες πατρίδες», αλλά και την πλήρη απουσία της οποιασδήποτε κοινής πολιτικής κουλτούρας μεταξύ τους, για την οποία –το τονίζω για πολλοστή φορά– η ελληνική και η ελληνοκυπριακή πλευρά φέρουν συλλογικές και διαχρονικές ευθύνες, η επιβολή ενός «δοτού» συντάγματος είναι κάτι περισσότερο από απαραίτητη. Με άλλα λόγια, το περιεχόμενο ενός κυπριακού συντάγματος, στην παρούσα συγκυρία, δεν μπορεί να αποτελεί αποκλειστικά εσωτερική υπόθεση της Κύπρου και οφείλει να είναι προϊόν έξωθεν παρέμβασης.

Αν οι Ελληνοκύπριοι δεν επιθυμούν να έχουν τους Τουρκοκύπριους «μες στα πόθκια τους», η απόφασή τους αυτή, εάν προέρχεται από την πλειοψηφία των πολιτών, είναι θεμιτή και σεβαστή, ωστόσο θα πρέπει να εξοικειωθούν με την ιδέα της ύπαρξης δύο κυπριακών κρατών, παραφυάδων των αντίστοιχων «μητέρων-πατρίδων». Έτσι όμως θα δικαιωθεί πλήρως η εξωτερική πολιτική που ακολούθησε η Τουρκία, ήδη από τη δεκαετία του 1950, η οποία πρότεινε ευθύς εξαρχής τη διχοτόμηση ως την ιδανικότερη λύση του Κυπριακού προβλήματος. Η αντίληψη αυτή, σε επίπεδο ψιθύρου στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, μοιάζει να είναι σήμερα και η κρατούσα, αν και πολύ λίγοι είναι εκείνοι που, προς το παρόν τουλάχιστον, αποτολμούν να την εκφράσουν δημόσια. Σ' αυτή την περίπτωση όμως εγείρονται εύλογα ερωτηματικά: Γιατί χρειάστηκε μισός αιώνας, αρκετές χιλιάδες νεκροί και ανείπωτος πόνος, για να γίνει κατανοητή αυτή η άποψη από την ελληνοκυπριακή πλευρά, η οποία επαίρεται αυτάρεσκα, εδώ και ενάμιση αιώνα, για την πολιτισμική της ανωτερότητα; Μήπως θα έπρεπε να επαναπροσδιοριστούν, σε επίπεδο ελληνοκυπριακού λόγου, οι όροι της συλλογικής ανωτερότητας και της συλλογικής κατωτερότητας; Μήπως τα πολιτικά σημαινόμενα της ελληνο(σμι)κότητας μακράν απέχουν από τις έννοιες της λογικής, του ρεαλισμού και του συμβιβασμού; Ποιος ο ρόλος των σημαινόμενων αυτών στη διαδικασία διχοτόμησης της Κύπρου και στο «περήφανο» αλλά όχι ιδιαίτερα σοφό «όχι» της πλειοψηφίας των Ελληνοκυπρίων;